

TELPISKĀS PLĀNOŠANAS LOMA KONKURĒTSPĒJAS PRIEKŠROCĪBU IDENTIFICĒŠANĀ UN IZMANTOŠANĀ SEKMĪGAI LATGALES REĢIONA ATTĪSTĪBAI

THE ROLE OF SPATIAL PLANNING IN THE IDENTIFICATION AND REALISATION OF COMPETITIVE ADVANTAGE FOR SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF LATGALE REGION

Sandra EŽMALE

Mg. sc. soc.

Daugavpils universitātes doktorantūra, Latvija

e-pasts: ltpi@inbox.lv, mob.tālr.: +371 29227268

Abstract. A competitive advantage has been one of the most important issues in national and regional policy documents in the last decade. Regional policy attempted to make regions more competitive by attracting internationally competitive firms, however with partial success. The search for a new approach to regional development is now mainly focused on making domestic firms more competitive. This has led to an emphasis on regional “assets” as the source of firm competitive capacity, not only physical infrastructure but also other “soft” or less tangible factors. Regional competitiveness is a key theme in national territorial reviews, in work on urban policy and spatial planning. As a major regional issue to increase competitiveness, which is analysed in spatial planning documents is accessibility, spatial diversity, open space and quality of urban vitality.

Keywords: regional competitiveness, regional factors of competitive capacity, competitive advantage.

Ievads

Konkurētspējas priekšrocību nozīme valstu un reģionu ekonomiskajā attīstībā tiek arvien biežāk akcentēta reģionālās politikas dokumentos. Jaunu pieeju meklējumi attīstības problēmu risināšanai ir aktualizējuši vietējo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanas lomu reģionu attīstībā, izmantojot reģionālo potenciālu un resursus.

Pētījuma aktualitāte: piedāvāts pētījums par svarīgāko reģionālās konkurētspējas jautājumu izvērsumu Latgales reģiona telpiskās plānošanas dokumentos, kā arī izstrādāts priekšlikums Latgales reģiona konkurētspējas analīzei un konkurētspējas stratēģijas izstrādei.

Pielietotās metodes: teorētisko koncepciju un metodoloģiju sistēmiska un salīdzinoša analīze, telpiskās plānošanas dokumentu kontentanalīze, dedukcijas un indukcijas metodes.

Raksta mērķis: veikt izpēti par konkurētspējas faktoru analīzi spēkā esošajos Latgales reģiona telpiskās plānošanas dokumentos un izstrādāt

priekšlikumus Latgales reģiona konkurētspējas analīzei un konkurētspējas stratēģijas izstrādei, identificējot iespējamās konkurētspējas faktorus un stratēģijas izstrādes soļus Latgales reģionam.

Mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Analizēt reģionālās konkurētspējas jēdzienu.
2. Veikt salīdzinošu analīzi par reģionālās konkurētspējas indikatoriem praktiskos pētījumos.
3. Sagatavot priekšlikumus Latgales reģiona konkurētspējas analīzei un stratēģijas izstrādei.
4. Veikt konkurētspējas faktoru analīzi, izmantojot Latgales reģiona telpiskās plānošanas reģiona dokumentus.

Reģionālās konkurētspējas jēdziens

Pēdējo 10 gadu laikā konkurētspējas jēdziens ir kļuvis par nozīmīgu tēmu valstu un reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā. Reģionālā konkurētspēja ir cieši saistīta ar ekonomiskās labklājības paaugstināšanas un labumu pārdales jautājumiem, ko politikas veidotāji un ekonomikas teorētiķi ir centušies risināt jau daudzus gadu desmitus. Eiropas Savienības politikas dokumentos ir definēts, ka Eiropas Savienība tuvākajā desmitgadē kļūs par konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstītu ekonomiku pasaulē, kas nodrošinās ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi un sociālo kohēziju (4.). Līdz ar to konkurētspējas paaugstināšana ir centrālā tēma Eiropas Savienības dalībvalstu reģionālajās politikās.

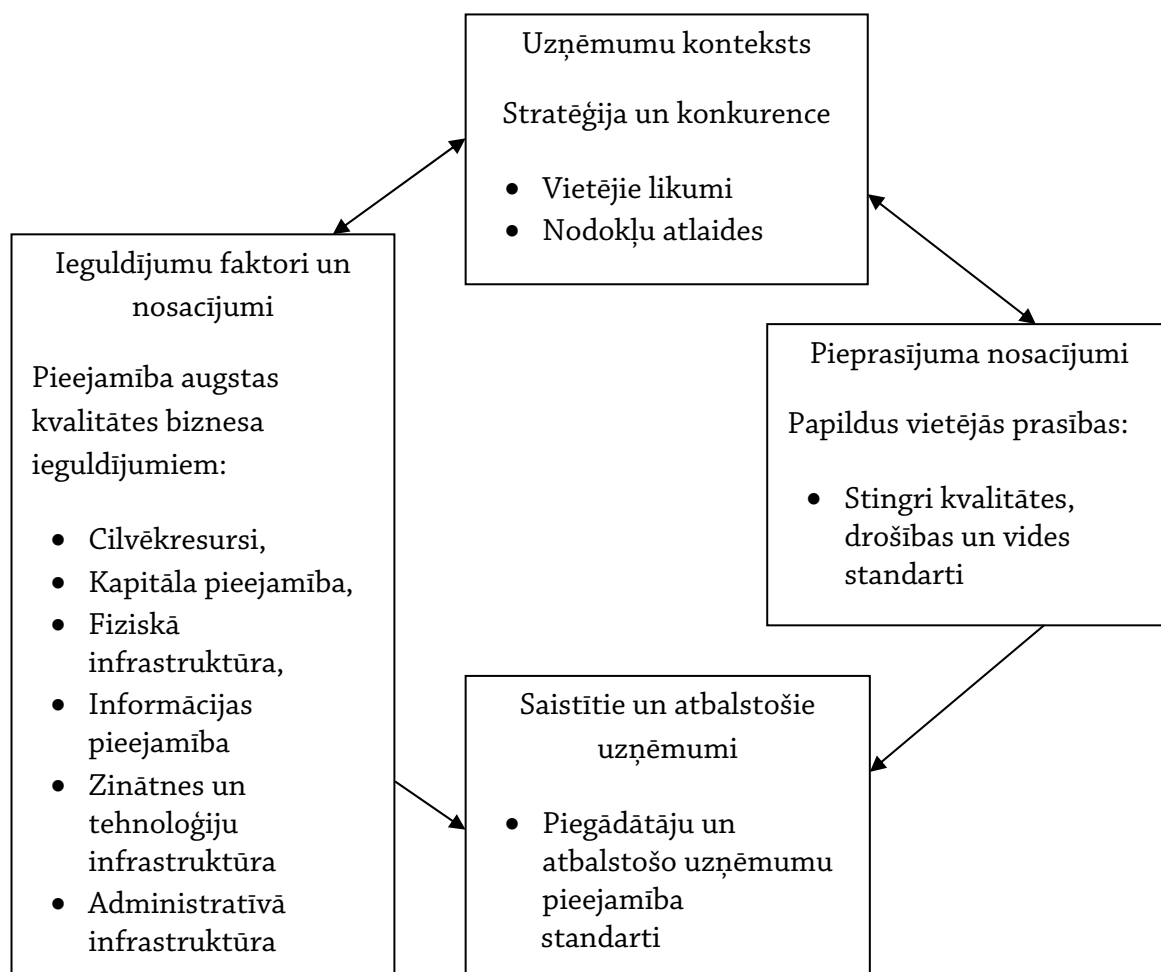
Konkurētspējas jēdziens tiek lietots kā mikroekonomiskajā, tā makroekonomiskajā līmenī. Mikroekonomikā ar konkurētspēju saprot uzņēmumu spēju konkurēt, augt un gūt peļņu. Savukārt, makroekonomiskajā mērogā tā ir vājāk definēta un vēl joprojām tiek diskutēta, neskatoties uz to, ka jau patlaban tas ir centrālais jautājums valstu un atsevišķu reģionu politikas dokumentos.

Reģionālā konkurētspēja tika definēta Sestajā reģionu periodiskajā ziņojumā 1999.gadā (1.) kā spēja ražot preces un pakalpojumus atbilstoši starptautiskā tirgus prasībām, tajā pašā laikā saglabājot augstu un ilgtspējīgu ienākumu avotu, vai vispārīgāk traktējot- reģionālā konkurētspēja ir reģionu spēja radīt relatīvi augstu ienākumu un nodarbinātības līmeni ārējās konkurences apstākļos (8.).

Neskatoties uz to, ka katrā reģionā ir vairāk vai mazāk konkurētspējīgi uzņēmumi, tajos ir virkne kopīgu iezīmju, kas ietekmē katra uzņēmuma konkurētspēju konkrētajā reģionā. Konkurētspēja ir atkarīga no produktivitātes, kas raksturo attiecību starp saražoto produktu (sniegto pakalpojumu) un cilvēku, kapitāla un dabas resursiem, kuri šim mērķim izmantoti. Produktivitāte veicina ilgtspējīgus dzīves kvalitātes standartus

(algas, kapitāla apgrozījums u.c.) (5.) un ir ļoti nozīmīga tēma, veidojot stratēģijas reģiona konkurētspējas uzlabošanai. Tāpēc būtiski ir izprast faktorus, kas to ietekmē.

Apkopojot augstāk minēto, alternatīva definīcija reģionālajai konkurētspējai varētu būt šāda - reģionālā konkurētspēja ir ekonomikas spēja optimizēt vietējos resursus un izmantot ārējās iespējas, lai reģions varētu konkurēt, attīstīties un adaptēties nacionālajā un globālajā tirgos.

1.attēls. Produktivitāte un biznesa vide (5.)

Portera nacionālās konkurētspējas 'dimants' izmantots daudzos pētījumos par pamatu reģionālās konkurētspējas modeļu attīstībai un iezīmē konkurētspējas faktorus, kas būtiski reģionālās konkurētspējas paaugstināšanai.

Kopumā var izdalīt vairākas ekonomikas teorijas, kas tieši vai netieši analizē reģionālās konkurētspējas jēdzienu. Nozīmīgākās no tām ir klasiskā, neoklasiskā, Keinsa ekonomiskā, jaunas ekonomikas izaugsmes un jaunas tirdzniecības teorija. Papildus vēl konkurētspēja tiek analizēta pilsētu izaugsmes teorijā u.c.

Neskatoties uz to, ka minētās teorijas saistās ar konkurētspējas jēdziena izpratni, tām lielākoties pietrūkst teritoriālās dimensijas (1.), kas ir izšķirošs faktors pilnīgai reģionālās konkurētspējas izpratnei. Taču balstoties uz šīm teorijām tiek izdalīti trīs reģionu tipi ar atšķirīgām stratēģijām to konkurētspējas paaugstināšanai, kas ietver sevī arī telpisko dimensiju un tie ir šādi (1.):

1. Reģioni kā ražošanas vietas – reģioni ar zemiem un vidējiem ienākumiem, zemu iedzīvotāju blīvumu. Tie ir reģioni, kuros ir pieejams darbaspēks, zeme un kapitāls par konkurētspējīgu cenu, uz ko balstoties var tikt paaugstināta šo reģionu produktivitāte.
2. Reģioni kā avots ieņēmumu paaugstināšanai - augstas izaugsmes reģioni ar vidēju iedzīvotāju blīvumu. Šie reģioni tiek uzskatīti par dinamiskiem un vitāliem. Noteicošie faktori ir augsti kvalificēts darbaspēks, tirgus izmēra ietekme un piegādātāju pieejamība.
3. Reģioni kā zināšanu mezgla punkti - teritorijas ar augstu iedzīvotāju blīvumu un stabilu iekšzemes kopprodukta pieaugumu. Šajos reģionos ir izvietotas lielas urbānas teritorijas, kas ir pazīstamas kā pilsētu reģioni - zināšanu un informācijas centri, kas ir atvērti starptautiskām aktivitātēm.

Reģionālās konkurētspējas indikatori praktiskos pētījumos

Analizējot reģionālo konkurētspēju praktiskajos pētījumos pārsvarā tiek izmantotas divas pieejas. Pirmā pieeja, ietver pētījumus, kas analizē reģionālo konkurētspēju kā konkurētspējas faktoru kopīgu rezultātu. Šī pieeja ir adaptēta tādos pētījumos, kā Ekonomiskās un sociālās kohēzijas otrais ziņojums (7.) un Lielbritānijas reģionālās konkurētspējas indikatori (9.). Ekonomiskās un sociālās kohēzijas otrajā ziņojumā konkurētspējas analīzei izmantoti tādi indikatori kā nodarbinātības līmenis, produktivitāte un koncentrācija pa nozarēm, demogrāfiskās tendences, investīcijas, infrastruktūra, izglītības līmenis, jauninājumi. Savukārt, pētījumā par Lielbritānijas reģionālās konkurētspējas indikatoriem ir analizēti šādi indikatori: IKP uz 1 iedzīvotāju, darbaspēka produktivitāte, eksports, darba tirgus, izglītība un apmācības, kapitāls, zeme un infrastruktūra u.c.

Otrā pieeja fokusējas uz īpašiem faktoriem, kas ir konkurētspējas virzītājspēki:

- 1) klasteri,
- 2) demogrāfija,
- 3) uzņēmumu apkārtējā vide un sadarbības tīkli,
- 4) valsts un pašvaldību institūciju kapacitāte,
- 5) ražošanas struktūra,
- 6) jauninājumi/reģionālās jauninājumu sistēmas,
- 7) īpašumtiesības (1.).

Globālās konkurētspējas ziņojumā (2.), kurā ir novērtēta dažādu pasaules valstu nacionālā konkurētspēja, tiek izdalīti 12 konkurētspējas pīlāri, grupējot tos atkarībā no to ietekmes uz ekonomiku. Tie ir institūcijas, infrastruktūra, makroekonomiskā stabilitāte, veselība un primārā izglītība, augstākā izglītība un apmācības, preču tirgus efektivitāte, darba tirgus efektivitāte, finanšu tirgus, tehnoloģiskā gatavība, tirgus izmērs, business un jauninājumi. Katram no šiem pīlāriem ir definēta virkne indikatoru, kas ļauj noteikt katras valsts konkurētspējas indeksu. Latvija šajā izvērtējumā (2009.- 2010.gads) ieņem 133. vietu pasaulē. Kā problemātiskākie faktori biznesa veikšanai Latvijā ir atzīti: neefektīva valdības birokrātija (15,5%), pieeja finanšu kapitālam (15,4%), nodokļu regulējums (13,5%), nodokļu likmes (10,0%), politiskā nestabilitāte (9,2%), inflācija (7,8%), valdības nestabilitāte (7,7%), korupcija (7,6%) u.c. Nacionālā konkurētspēja ietekmē reģionālo konkurētspēju, tāpēc, veicot reģionālās konkurētspējas analīzi, noteikti ir jāņem vērā nacionālās konkurētspējas ietekme.

Lielbritānijā, lai noteiktu atsevišķu teritoriju reģionālo konkurētspēju, ir izstrādāta metodoloģija, kas sakārto gan valsts reģionus, gan sīkākas administratīvās vienības pēc konkurētspējas indeksa. Metodoloģija, analizējot atsevišķas teritorijas, izdala trīs faktoru kopumus, kuriem ir noteikti indikatori, kas ļauj novērtēt konkrētā faktora ietekmi uz konkurētspēju (9.):

- 1) Ieguldījuma faktori- ekonomiskās aktivitātes līmenis, jaundibināto uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, uz zināšanām balstītu uzņēmumu īpatsvars;
- 2) Produkcijas faktori- pievienotā bruto vērtība uz 1 iedzīvotāju, produktivitāte, nodarbinātības līmenis;
- 3) Rezultātu faktori- bruto alga un bezdarba līmenis.

Var secināt, ka reģionu konkurētspēja tiek analizēta pielietojot atšķirīgas metodes un indikatoru kopumus.

Priekšlikumi Latgales reģiona konkurētspējas analīzei un stratēģijas izstrādei

Latgales reģiona konkurētspējas analīzi var veikt par pamatu izmantojot dubultā 'dimanta' modeli (*Double Diamond model*) (6.). Konkrētais modelis ir izstrādāts, pamatojoties uz Portera nacionālās konkurētspējas 'dimanta' modeli, kas papildināta ar ārējiem un iekšējiem faktoriem, kā arī ņem vērā nacionālās un globālās konkurētspējas ietekmi uz reģionālo konkurētspēju.

Piedāvātais reģionālās konkurētspējas modelis ir adaptēts Latgales reģiona specifikai un papildināts ar citos pētījumos noteiktajiem reģionālās konkurētspējas faktoriem, kas tiek sadalīti četrās grupās:

- 1) Ražošanas nosacījumu faktori.
- 2) Pieprasījuma faktori.
- 3) Reģionālo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanas faktori.
- 4) Reģionālo klasteru attīstības faktori.

Ņemot vērā to, ka reģioni ir atvērtas sistēmas, veidojot Latgales reģiona konkurētspējas analīzes faktoru kopumu, tiek piedāvāta koncentrēšanās uz reģionālās konkurētspējas kā iekšējiem, tā ārējiem faktoriem. Papildus ir noteikti iespējamo novērtējuma indikatoru piemēri virzošajiem faktoriem.

1.tabula

Latgales reģiona konkurētspējas iekšējie un ārējie faktori

Faktori			Iekšējo faktoru iespējamo novērtējuma indikatoru piemēri	Ārējo faktoru iespējamo novērtējuma indikatoru piemēri
Faktoru kopums	Iekšējie faktori	Ārējie		
<i>Ražošanas nosacījumu faktori</i>				
Cilvēkresursi	Iedzīvotāju vecuma struktūra	Iedzīvotāju migrācija	- Iedzīvotāju skaits darba spējas vecumā, - Demogrāfiskās slodzes līmenis u.c.	- Migrācijas saldo, - Imigrācija (pēc dzimuma un vecuma pa gadiem) u.c.
	Iedzīvotāju kvalifikācija	Kvalificēta darbaspēka piesaiste reģionam	- Iedzīvotāji ar augstāko, vidējo izglītību pa nozarēm u.c.	- Kvalificēta darbaspēks pa nozarēm u.c.
Infrastruktūra un sasniedzamība	Transporta infrastruktūra	Ārējā reģiona sasniedzamība	- Valsts autoceļu kopgarums (km) un īpatsvars, - Valsts autoceļu kvalitātes vērtējums u.c.	- Attālums līdz tuvākajai lidostai, dzelzceļa stacijām, ostām u.c.
	IKT	IKT modernizācijas iespējas	- Interneta lietotāju skaits, - Komersantu un mājsaimniecību īpatsvars, kurām mājās ir internets u.c.	- Platjoslu pārklājums (ir vai nav) u.c.

	Jaunās apbūves teritorijas	Piedāvājums kaimiņu/konkurējošos reģionos	<ul style="list-style-type: none"> - Pieejamās teritorijas ražošanas un komercijas uzņēmumu attīstībai, - komercplatību un industriālo platību 1 kv.m. iegādes vidējās izmaksas, u.c. 	- komercplatību un industriālo platību 1 kv. m iegādes vidējās izmaksas citos reģionos, u.c.
	Administratīvā infrastruktūra	Valsts institūciju reģionālās pārstāvniecības	- Pašvaldību iestāžu koncentrācija/kapacitāte u.c.	Valsts iestāžu koncentrācija u.c.
	Pārējā infrastruktūra (mājokļi, kultūras iespējas, vides infrastruktūra, enerģija)		<ul style="list-style-type: none"> - Elektriķu ražojošie enerģijas avoti/jauda, - Mājokļa tirgus piedāvājums: neapbūvētā īpašuma kv. m vidējā cena, - Mājokļu īres tarifi, - Kultūras vienību skaits u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> - Mājokļa tirgus piedāvājums kaimiņu reģionos: neapbūvētā īpašuma kv. m vidējā cena, - Mājokļu īres tarifi kaimiņu reģionos u.c.
Zināšanu resursi	Izglītības infrastruktūra	Sadarbība ar zinātnes institūcijām citos reģionos	<ul style="list-style-type: none"> - Augstskolās studējošo skaits uz 1000 iedzīvotājiem, - Izglītojamo skaits profesionālās izglītības iestādēs pa programmām, u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> - Augstskolu sadarbības līgumu skaits ar augstskolām ārpus reģiona, - Augstskolu līdzdalība starptautiskās zinātniskajās programmās, u.c.
	Zinātnes infrastruktūra		<ul style="list-style-type: none"> - Zinātnisko iestāžu skaits, - Zinātnisko darbinieku skaits (pēc dzimuma un pa vecuma grupām) u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zinātniskie projekti ar pārrobežu ietekmi, - Zinātnisko iestāžu reģistrētie patenti u.c.
Kapitāls	Reģiona pievilcība investīcijām	Reģiona pievilcība starptautiskām investīcijām	Reģiona pievilcības indekss, u.c.	- Tiešās ārvalstu investīcijas uz 1 iedzīvotāju, u.c.

Dabas resursi	Pieejamie dabas resursi reģionā	Pieejamie dabas resursi kaimiņu reģionos	<ul style="list-style-type: none"> - Mežu platību īpatsvars kopējā reģiona platībā, - Derīgo izrakteņu ieguve un krājumi, - Dzeramā ūdens krājumi, u.c. 	- Nodrošinājums ar dabas resursiem, kas nepieciešami konkrētā reģiona stratēģisko nozaru attīstībai ārpus reģiona, u.c.
---------------	---------------------------------	--	--	---

Pieprasījuma faktori

Pieprasījuma pieaugums	Vietējā pieprasījuma struktūra, lielums un izaugsme	Reģiona virzība ārējos tirgos	<ul style="list-style-type: none"> - Iedzīvotāju blīvums uz 1 kv. km, - Pievienotā vērtība faktiskajās cenās pa darbības veidiem (NACE), - Urbanizācijas pakāpe, - Mēneša vidējā bruto un neto darba samaksa pa galvenajiem darbības veidiem (NACE) privātajā un sabiedriskajā sektoros, - Mājsaimniecības rīcībā esošie ienākumi mēnesī uz 1 mājsaimniecības locekli, u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> - Apmeklētāju skaits tūristu nakšņošanas vietās, - Saiknes ar potenciālajiem pircējiem no ārvalstīm, - Pircēju starptautiskā mobilitāte u.c.
------------------------	---	-------------------------------	--	--

Reģionālo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanas faktori

Uzņēmumu stratēģija, struktūra un konkurence	Uzņēmumu konkurētspējas priekšrocību stiprināšana	Pozitīvas pieredzes pārņemšana un izmantošana uzņēmuma darbībā	- IKP faktiskajās cenās uz vienu iedzīvotāju u.c.	- Uzņēmumu ar ārvalstu kapitālu skaits, u.c.
	Efektīvu konkurētspējas stratēģiju ieviešana		- Ekonomiski aktīvo tirgus sektora vienību sadalījums pa lieluma grupām saskaņā ar Komisijas 2004.gada 25.februāra Regulu (EK) Nr.364/2004 u.c.	- Eksporta apjoms, u.c.

	Uzņēmumu adaptācija mainīgiem apstākļiem		- Ekonomiski aktīvo tirgus sektora vienību skaits uz vienu iedzīvotāju, - Darbspēka produktivitāte - Nodarbinātības līmenis, u.c.	
	Jaunu uzņēmumu veidošana		- Jaundibināto uzņēmumu skaits, u.c.	
	Saistīto uz atbalstošo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana		- Atbalstošo un saistīto uzņēmumu īpatsvars kopējā uzņēmumu skaitā, u.c.	
Reģionālo klasteru attīstības faktori				
Iekšējie faktori	Ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskā koncentrācija		- Ekonomiski aktīvo tirgus sektora vienību skaits, u.c.	
	Jaunu pieeju izmantošana konkurētspējas un sadarbības pielietošanā		- Pētniecības un attīstības personāla īpatsvars pret kopējo ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu un kopējo nodarbināto skaitu, u.c.	
	Uzņēmēju, zinātnes un valsts institūciju sadarbība		- Investīcijas zinātnē un attīstībā: privātās un sabiedriskās investīcijas u.c.	
	Infrastruktūra, kas plaši attīstīta un adaptēta klasteru aktivitātēm		- Patentu pieteikumu skaits, - Saikne starp zinātni un uzņēmumiem u.c.	

Autores sastādīta tabula.

Par ekonomiskās attīstības panākumu atslēgu tradicionāli tiek uzskatītas ekonomiskā daudzveidība/specializācija, sasniedzamība un cilvēku kapitāls. Vēlākās reģionālās attīstības teorijas kā svarīgu aspektu izdala reģionālās inovāciju sistēmas un klasterus, uzsverot sinerģijas, radošuma, inovāciju, dzīves kvalitātes un pilsētvides nozīmi augsti kvalificēta darba spēka piesaistē. Savukārt, uz vadību un institucionālo kapacitāti orientētas teorijas fokusējas uz tādiem aspektiem kā vadības un sabiedrisko institūciju loma un ietekme uz ražošanas, pieprasījuma u.c. faktoriem, jo jebkuru no konkurētspējas faktoru kopumiem var ietekmēt gan centrālās, gan vietējās valdības nosacījumi, kā arī to institūciju kapacitāte (1.).

Piedāvātais Latgales reģiona konkurētspējas faktoru paraugs ļauj pilnvērtīgāk apzināt reģiona konkurētspējas priekšrocības un ir izmantojams telpiskās plānošanas procesā. Ņemot vērā to, ka Eiropas reģionālajā un

teritoriālajā politikā ir vērojama tendence akcentēt reģionu konkurētspējas un teritoriju potenciāla nozīmi reģiona izaugsmes veicināšanai, sekmīgai reģiona konkurētspējai nacionālā un starptautiskā mērogā, ir būtiski vienoties, kāda veida konkurētspējas stratēģija tiks adaptēta konkrētajā reģionā.

Katram reģionam ir unikāla dažādu konkurētspējas faktoru kombinācija un katrs reģions savā attīstībā var fokusēties uz tā salīdzinošajām konkurētspējas priekšrocībām attiecībā pret citiem reģioniem. Līdz ar to nākošais solis būtu reģiona konkurētspējas priekšrocību salīdzināšana ar citām teritorijām. Šim nolūkam var veidot konkurētspējas indikatoru kopumu, kas ļauj kvantitatīvi analizēt konkurētspējas faktorus dažādos reģionos un identificēt analīzējamā reģiona salīdzinošās konkurētspējas priekšrocības.

Kad tas ir veikts, nākošais solis ir atbilstošas stratēģijas izvēle konkurētspējas paaugstināšanai. Atkarībā no reģiona tipoloģijas un attīstības pakāpes var izvēlēties atšķirīgas stratēģijas konkurētspējas paaugstināšanai.

1. Reģiona konkurētspējas attīstības pirmajā posmā (zemu izmaksu darbaspēks un pieeja dabas resursiem, zemas pievienotās vērtības produkti, zems eksporta līmenis) jāizstrādā stratēģijas, lai piesaistītu kapitāla ieguldījumus, kā arī investīcijas infrastruktūrā, veselības aizsardzībā un izglītībā.

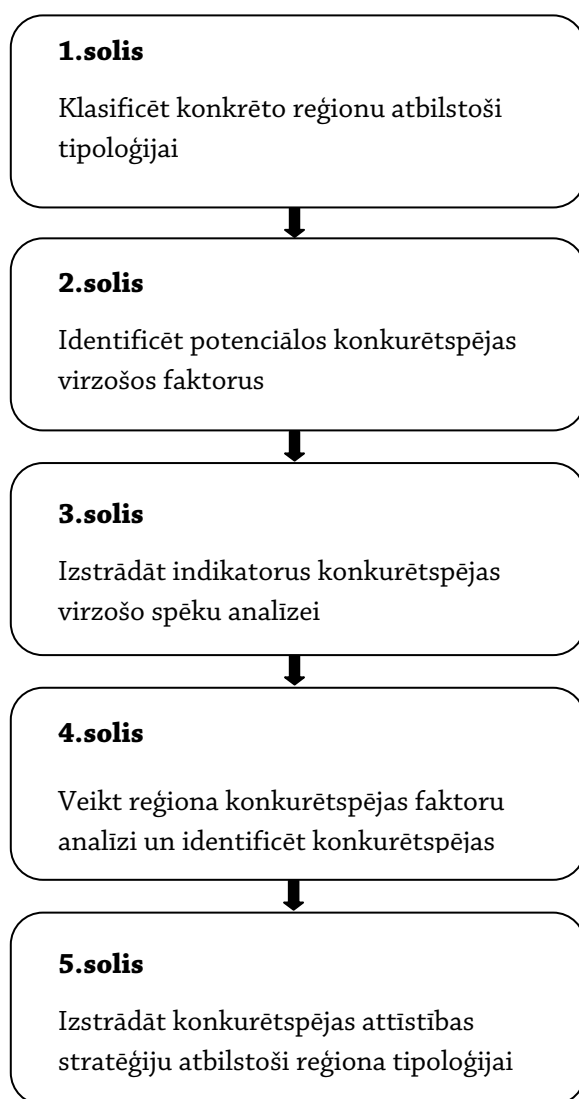
2. Augstākā attīstības pakāpē atrodas reģioni, kas sāk attīstīt konkurētspējas priekšrocības, uzlabojot to efektivitāti un attīstot arvien sarežģītākus produktus. Tajos ir veiktas lielas investīcijas ar ražošanu saistītās infrastruktūras (ceļi, IKT u.c.) uzlabošanā. Šajā posmā ir jāveido stratēģija, kas vēl vairāk uzlabotu uzņēmējdarbības vidi, pārskatot reglamentējošos noteikumus, kā arī sniedzot atbalstu potenciālajiem eksportētājiem.

3. Noslēdzošais posms ir jaunrades stadija, kurā reģiona konkurences priekšrocība ir tā spējā ieviest jauninājumus, ražot produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību.

Stratēģijai šajā posmā būtu jākoncentrējas uz tehnoloģiju izplatīšanu, kā arī uzsvars jāliek uz atbalsta institūciju attīstību, kas veicina jauninājumus nozarē. Papildus ir jāveicina uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana un eksporta attīstība.

Neatkarīgi no tā, kādā attīstības posmā reģions atrodas, ļoti nozīmīgs aspekts konkurētspējas veicināšanai ir tehnoloģiju attīstība un specializācija. Reģioniem ir nepieciešams koncentrēties uz nozarēm ar augstu pievienoto vērtību un izaugsmes potenciālu.

Latgales reģiona konkurētspējas analīzi tiek piedāvāts veikt šādā secībā:

2. attēls. Latgales reģiona konkurētspējas analīzes secība.

Autores sastādīts attēls.

Konkurētspējas faktoru analīze Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojumā

Atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem hierarhiski nozīmīgākais dokuments Latvijas attīstības plānošanas sistēmā ir teritorijas plānojums (12 gadu periodam vietējā līmenī, bet reģiona līmenī- 20 gadiem), saskaņā ar kuru tiek izstrādātas attīstības programmas un citi attīstības plānošanas dokumenti.

Plānošanas reģiona teritorijas plānojuma uzdevums ir pretrunu novēršana starp starpnozaru attīstības plānos, programmās un normatīvajos aktos ietvertajiem mērķiem, dotot plānošanas reģiona interešu telpisko izvērsumu, sekmējot valsts un pašvaldību interešu līdzsvarošanu.

Apkopojot augstāk minēto, kā arī nostādnes nacionālā līmeņa plānošanas dokumentos, kas uzver nepieciešamību paaugstināt reģionālo konkurētspēju, plānošanas reģiona teritorijas plānojumam ir jāsatur reģiona konkurētspējas uzlabošanas stratēģija.

Autore ir izvērtējusi konkurētspējas faktoru analīzi *Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojumā (LPR TP) 2006.- 2026.gadam* (3.) atbilstoši piedāvātajam paraugam.

2.tabula

Konkurētspējas faktoru analīze Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojumā (LPR TP) 2006.- 2026.gadam

Faktori		Nodaļas LPR TP
<i>Ražošanas nosacījumu faktori</i>		
Cilvēkresursi	Iedzīvotāju vecuma struktūra	2.3. (vecuma struktūra)
	Iedzīvotāju migrācija	-
	Iedzīvotāju kvalifikācija	2.3. (izglītības līmenis)
	Kvalificēta darbaspēka aizplūšana un citiem reģioniem	-
Infrastruktūra un sasniedzamība	Transporta infrastruktūra	3.3.1. (transporta infrastruktūra)
	Ārēja reģiona sasniedzamība	3.3.1. (sabiedriskais transports u.c.)
	IKT	3.3.2. (sakari un komunikācijas)
	Jaunās apbūves teritorijas	-
	Piedāvājums kaimiņu/konkurējošos reģionos	-
	Administratīvā infrastruktūra	-
	Pārējā infrastruktūra (mājokļi, kultūras iespējas, vides infrastruktūra, enerģija)	2.6., 3.2.5., 3.3.3., 3.6.
Zināšanu resursi	Izglītības infrastruktūra	2.6. (izglītības iestādes)
	Sadarbība ar zinātnes institūcijām citos reģionos	-
	Zinātnes infrastruktūra	-
Kapitāls	Reģiona pievilcība investīcijām	-
Dabas resursi	Pieejamie dabas resursi reģionā un kaimiņu reģionos	2.2. (dabas resursi)
<i>Pieprasījuma faktori</i>		
Pieprasījuma pieaugums	Vietējā pieprasījuma struktūra un lielums un izaugsme	2.3., 2.5., 3.1.3. (iedzīvotāju blīvums, nodarbinātība, dzīves līmenis)
	Reģiona virzība ārējos tirgos	-

Reģionālo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanas faktori		
Uzņēmumu stratēģija, struktūra un konkurence	Uzņēmumu konkurētspējas priekšrocību stiprināšana	2.3., 2.5., 3.1.3. (ekonomiskā vide, apdzīvoto vietu ekonomiskās funkcijas u.c.)
	Pozitīvas pieredzes pārņemšana un izmantošana uzņēmuma darbībā	
	Efektīvu konkurētspējas stratēģiju ieviešana	
	Uzņēmumu adaptācija mainīgiem apstākļiem	
	Jaunu uzņēmumu veidošana	
	Saistīto uz atbalstošo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana	
Reģionālo klasteru attīstības faktori		
Ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskā koncentrācija		2.3. (ekonomisko aktivitāšu ģeogrāfiskā koncentrācija)
Jaunu pieeju izmantošana konkurētspējas un sadarbības pielietošanā		
Uzņēmēju, zinātnes un valsts institūciju sadarbība		
Infrastruktūra, kas plaši attīstīta un adaptēta klasteru aktivitātēm		

Autores sastādīta tabula.

Kā redzam, tad *Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums (LPR TP) 2006.-2026.gadam* satur ļoti daudz piedāvāto reģionālās konkurētspējas faktoru analīzi. Tajā pašā laikā vairāki faktori ir analizēti nepilnīgi, tie neļauj izdarīt secinājumus par reģiona konkurētspējas priekšrocībām un izvēlēties atbilstošu konkurētspējas paaugstināšanas stratēģiju. Jāatzīmē, ka LPR TP konkurētspējas paaugstināšana ir minēta kā prioritāte, tajā pašā laikā nav paredzētas konkrētas darbības šo prioritāšu ieviešanai dzīvē.

Secinājumi un priekšlikumi

Konkurētspēja ir atkarīga no produktivitātes, kas raksturo attiecību starp saražoto produktu (sniegto pakalpojumu) un cilvēku, kapitāla un dabas resursiem, kuri šim mērķim izmantoti. Produktivitāte veicina ilgtspējīgus dzīves kvalitātes standartus (algas, kapitāla apgrozījumu, u.c.) un ir ļoti nozīmīga tēma, veidojot stratēģijas reģiona konkurētspējas uzlabošanai. Tāpēc būtiski ir izprast faktorus, kas to ietekmē.

Reģionālā konkurētspēja ir ekonomikas spēja optimizēt vietējos resursus un izmantot ārējās iespējas, lai reģions varētu konkurēt, attīstīties un adaptēties nacionālajā un globālajā tirgos. Valstis un reģioni savstarpēji konkurē, lai piesaistītu jaunus uzņēmumus, pie tam katram reģionam ir

unikāla dažādu konkurētspējas faktoru kombinācija un konkurētspējas priekšrocības attiecībā pret citiem reģioniem. Reģionālā konkurētspēja tiek analizēta pielietojot atšķirīgas metodes un indikatoru kopumus.

Atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem hierarhiski nozīmīgākais dokuments Latvijas attīstības plānošanas sistēmā ir teritorijas plānojums (12 gadu periodam vietējā līmenī, bet reģiona līmenī - 20 gadiem), saskaņā ar kuru tiek izstrādātas attīstības programmas un citi attīstības plānošanas dokumenti. Līdz ar to reģiona teritorijas plānojumam ir jāsatur stratēģija reģiona konkurētspējas uzlabošanai.

Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006.-2026.gadam satur ļoti daudz reģionālās konkurētspējas faktoru analīzi. Tajā pašā laikā vairāki faktori ir analizēti nepilnīgi, tie neļauj izdarīt secinājumus par reģiona konkurētspējas priekšrocībām un izvēlēties atbilstošu konkurētspējas uzlabošanas stratēģiju. Jāatzīmē, ka LPR TP konkurētspējas paaugstināšana ir minēta kā prioritāte, tajā pašā laikā nav paredzētas konkrētas darbības šo prioritāšu ieviešanai dzīvē.

Līdz ar to Latgales plānošanas reģionam tuvākajā nākotnē nepieciešamas izstrādāt atsevišķu attīstības plānošanas dokumentu- reģiona konkurētspējas stratēģiju, kurā tiktu identificēti konkurētspējas virzošie faktori, noteiktas reģiona konkurētspējas priekšrocības attiecībā pret citiem reģioniem un noteikta reģiona konkurētspējas paaugstināšanas stratēģija.

Izmantotā literatūra un avoti

1. A study on the Factors of Regional Competitiveness. (2006). A draft final report for EC Directorate- General Regional Policy . – 184 p. Sk. <http://ec.europa.eu>
2. Global competitiveness report 2009. (2010). World economic Forum. – 492 p. Sk. <http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>
3. Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006.- 2026.gadam. Sk. <http://www.latgale.lv>
4. Lisbon European Council 23 and 24 March Presidency Conclusion. Sk. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
5. Porter. M.E. Regional Competitiveness in Global Economy. The Summit for American Prosperity. (2008) Sk. http://www.isc.hbs.edu/pdf/Luxembourg_20050525.pdf
6. Rugman, A.M., Moon, H.C., Verbeke, A. The Generalized Double Diamond Model (1998). Reprinted in Cho, D.S., C.H. From Adam Smith to Michael Porter. Evolution of Competitiveness Theory. Asa- Pacific Business Series, Vol.2, 2005., pp.- 111-133.
7. Second report on economic and social cohesion, 2001. Sk. <http://ec.europa.eu>
8. Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union 242 lpp, 9.lpp. Sk. <http://ec.europa.eu>
9. UK Competitiveness index 2008. UK: Centre for International Competitiveness. Sk. <http://www.cforic.org/pages/ukci2008.php>

Summary

Over the past 10 years, the concept of competitiveness has become an important issue on the national and regional economic development. The European Union's policies were defined to make its economy the most competitive and dynamic knowledge-based in the world in the nearest decade, capable of providing sustainable economic growth and social cohesion. This topic is also important in the Latvian national and regional development planning documents. Therefore, the research analyses the concept of regional competitiveness and a comparative analysis of regional competitiveness indicators in practical studies. There are developed proposals for the competitive analysis and strategic development of Latgale region. The research used the following methods: theoretical concepts and methodology of the systemic and comparative, content analyses of spatial planning documents, deductive and inductive methods.